

Bazar, 10 noyabr 1918-ci il, nömrə 35

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, elmi və iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 3 səfərülmüzfər sənə 1337. 10 təşrini-sani sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 2 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELANİ-RƏSMİ

[RƏSMİ ELAN]

Acil ehtiyacat [ehtiyaclar] və istimdad [kömək istəmək] üçün telefonla gündüzləri 25-80, gecələri 6-23 nömrəli Polis Müfəttişi-Ümumiliyinə [Baş Polis Müfəttişliyinə] müraciət ediniz.

ELAN

Gəncəli Nurəddin namında bir şəxsin hangi zabitin yanında bulunmaqda olduğunun bildirilməsi elan olunur.

Mərkəz Komandanı Miralay
719 1-1

ELANİ-RƏSMİ

[RƏSMİ ELAN]

Saxta polis və zabıt uniforması ilə kəndi-kəndilərinə yalandan təhərri [axtarış] məmuru (poiskovi) süsünü [görünüşi] verən İran əhli və bəzi yerli gənc müsəlmanlardan mütəşəkkil bir saxtakar kompaniyası daha təhərri komissarlığı tərəfindən dərdəst edilmişlərdir [tutulmuşdur]. Bunların isticvabatından [sorğu-sual edilməsindən]

anlaşıldığına görə, cəbr [zor işlətmək] və təhdid surətilə safdilan [sadələvh] əhalidən hələ para və sairə alınmaqda və ya qəsb olunmaqdadır. Əhali tamamilə bilməlidir ki, heç bir məmura heç bir surətlə para və sair əşya verilmək haqqı və səlahiyyəti verilməmişdir. Məhbusin [məhbuslar] və mövqufin [saxlanılanlar] və ya hər hangi bir işdən dolayı rüşvət verməklə hər kəs əqrəbasının məhbusiyyət və mövqufiyyətinə [həbsinə və saxlanılmasına] fayda əldə etməyə bədəl [əvəzində; qarşılığında], əlaqədaranı [əlaqədar şəxsləri] şiddət tətbiqinə təşviq edəcəklərindən, kimsə gizli vasitələrə müraciət etməməli və hər hangi bir cəbr və təhdid və ya iğfal [aldatma] vüquunda [baş verdikdə] dərhal: gündüzləri “25-80”, gecələri də “6-23” nömrəli Polis Müfəttişi-Ümumiliyinə telefonla məlumat verməlidir. Polis Müfəttişliyi ildırım sürətilə hər kəsin ehtiyac və istimdadına [köməyinə yetişməyə] hazırdır.

Polis müfəttişi-ümumisi
Bəhaəddin

**BAKI, GƏNCƏ VƏ BİLÜMUM
[ÜMUMİYYƏTLƏ] AZƏRBAYCAN
TACİRLƏRİ İLƏ ƏHALİYƏ
ELANI-RƏSMİ**

Talan və ya oğurluq əşyası ilə alış-veriş edən saxtakar xırsızların bir an əvvəl yaxalanmalarını təmin və xalqı saxtakar xırsızların şərlərindən vəqayə [qorumaq] zimində [yolunda] bərvəchi-ati [aşağıdakı] təsəvvürat ittixaz olunmuşdur [tədbirlər qəbul edilmişdir]:

1. Heç bir tacirin “şot” təbir olunan rəsmi fatura almadıqca, axər [özgə] tacirdən hər hangi bir vəsilə ilə hər hangi bir şey alması şiddətlə məmnu [qadağan] olduğu kimi, əhalidən də hər kəsin nə tüccarandan [tacirlərdən], nə də qeyri kimsələrdən rəsmi fatura (şot) almadıqca çit, qumaş, möblə [mebel], xalı, səccadə, mücəvhərat və gümüş əşya, hübubat [dənli bitkilər] və heyvanat, hasili hər növ əşyadan bir şey almaları surəti-qətiyyədə [qəti surətdə] məmnudur [yasaqdır].

2. Şotsuz tutulacaq hər növ əşya və əmtəə miqdarı nə qədər az və ya nə qədər çox olursa olsun, müsadirə olunaraq əlaqədaranı [əlaqədar şəxslər] haqqında şiddətli təqibati-qanuniyyəyə [qanunla nəzərdə tutulan icraatlara] təvəssül olunacağı [başlanacağı] əhəmiyyətlə elan olunur.

3. İşbu elan 10 gün müddətlə nəşr olunacaqdır.

*Azərbaycan Polis
müfəttişi-ümumisi Bəhaəddin*

PETROVSKUN İŞĞALI

Dərbənddə nəşr olunan “Qafqaz” qəzetəsinin 7 təşrinisani 1918 tarixli 2-ci nömrəsində Petrovskun alınmasına dair böylə bir xəbər verilir:

“Dün qüvvəyi-milliyə [milli qüvvə] və türk qüvvəsi müavinəti [köməyi] ilə yapılan bir şiddətli təərrüz [hücum] nəticəsində Tarki dağı kamilən işğal edilmişdir. Düşmən şəhər qərbinə püskürdülüşdür və şəhərə kamilən hakimiz. Dağın daxil və xaric olan qismi düşmən əfradı [əsgərləri] ilə doludur. Bir xeyli makinalı tüfəng [pulemyot], top və bir çox mühümət [hərbi ləvazimat] qənimət alınmışdır. Axşama doğru düşmənin 13 gəmisini Sulak istiqamətinə çəkmişdir. Bu gün – 7.11.34-də Petrovsk tamamilə zəbt edilmişdir.

Şimali Qafqaz Komandanı İzzət Paşa.”

AZƏRBAYCAN PARLAMANI

Qəzetəmizdə xəbər verilmiş olduğu üzrə, Azərbaycan Milli Şurası məmləkətin ümuri-ixtiyarını [idarəsinini] bugünkü Hökumətə tapşırarkən, 6 ay zərfində Azərbaycan Məclisi-Müəssisani dəvətini [çağırılmasını] şərt qoymuşdur. İndi həman vaxt yaxınlaşır. Binaileyh [ona görə], Hökumət nəzdində Məclisi-Müəssisan dəvəti hazırlamaq üçün bir komissiya təşkil edilmişdir. Fəqət bu komissiya heç şüb-

həsiz 2 ay müddətində bunca böyük işi hazırlaya bilməyəcəkdir. Zira bunun üçün əqəllən [ən azı] 4 ay vaxt lazımdır. Halbuki Cahən müharibəsi, ümumi sülh, övzayı-siyasiyyə [siyasi vəziyyət] və dövlətlərin münasibəti [münasibətləri] əsəsindən dəyişir. Belə dəyişikliklər yəqin Azərbaycana da təsir etməmiş qalmaqdadır. Bu surətdə də Hökumətimiz tərəfindən bəzi iqdamat [addımlar] və təşəbbüsəti mövcub olacaqdır [lüzumlu hala gətirəcəkdir]. Böylə ağır günlərdə Hökumət bütün dövlət işlərini yalnız öz məsuliyyəti ilə apara bilməz. Siyasi məsələlərin həllində millət, camaat özü dəxi bilavasitə iştirak etməlidir.

Bu surətlə Hökumət və Məclisi-Müəssisan dəvətinə məmur komissiya mühüm bir məsələ qarşısında durur: vaxt müsaidət etmədiyi bir zamanda xalq nümayəndəliyi dəvəti.

Həqiqi demokratik əsaslarla Parlaman dəvətinin vaxt yoxluğundan mümkün olmayacağını nəzərə alaraq, Hökumət məzkur [adı çəkilən] komissiyaya tapşırırdı ki, daha asan vəchlə [yolla] Parlamanı əvəz edəcək bir nümayəndəlik dəvəti haqqında öz təsəvvürətini [fikirlərini] bildirsin. Komissiya dəxi xüsusi bir müşavirəsində tam demokratik əsaslar üzərinə Məclisi-Müəssisan dəvətinə hazırlaşmaqla bərabər, eyni zamanda tezliklə bir nümayəndəlik şurası dəvətini lazım görmüşdür.

Burada iki məqsəd təqib etməlidir:

1. Ağır siyasi günlərdə Hökumətə

xalq nümayəndəliyindən ibarət bir istinadgah vermək,

2. Bu Məclisi mümkün olan qədər tez çağırmaq.

Bizcə komissiya xalq nümayəndəliyini seçki filan əsası ilə dəvət etmək istəsə, nə qədər müxtəsər vəchlə [surətdə] olsa belə, yenə uzun bir müddət tələb edəcəkdir. Binaileyh [ona görə], zənnimizcə gərək Hökumət və gərək komissiya hal-hazırda işə tez əncam vermək üçün Məclisi-Müəssisan çağırılanadək hazır bir qüvvədən istifadə edərək, Parlaman əvəzinə sabiq Zaqafqaziya Seyminin müsəlman fraksiyasından ibarət olub da, Azərbaycan istiqlaliyyətini elan etmiş Milli Şuranı dəvət edə bilər. Çünki məzkur [adı çəkilən] Şura əvvələ miqdarca azdır. Saniyə [ikincisi] də ümum Azərbaycanın nümayəndəliyini təşkil etmir, ona görə Milli Şuraya izin verir ki, təkmil [təkmilləşmək; tamamlanmaq] üçün Şurada nümayəndəsi olmayan, yaxud az olan şəhər və qəsəbələrdən və rus, erməni, gürcü, yəhudi və sair millətlərin Milli Şuralarından dəxi bir neçə üzv dəvət etsin. Bu surətlə Hökumətimiz Parlamsız qalmayıb, bütün Azərbaycanın nümayəndələrindən ibarət bir Şuraya malik olar.

Yəqin ki, məzkur Şura müvəqqət olar, komissiya ciddən çalışaraq, tezliklə Məclisi-Müəssisan seçkisi hazırlar.

Xəlil İbrahim

TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN

Hərbi-ümuminin [Dünya müharibəsinin] səfəhati-müxtəlifəsində [müxtəlif mərhələlərində] az-çox mövqeyi olan və Avropa nəzərində əhəmiyyəti pək cəli [açıq-aydın] surətdə aşkar olan bir dövlət var, o da Osmanlı imperatorluğudur. Dövri-istibdadın asari-mətrukatından, köhnə bəqiyyəyi-mənqulati üzərinə [istibdad dövrünün əsərlərindən olan köhnə nəqli biliklərin qalıqları üstündə] mükəmməl bir kaşaneyi-iqbal [iqbal kaşanəsi] qura biləcək əzm və zindəliyini [canlılığını; sağlamlığını] göstərmiş bulunur. Yalnız Anadolu yavrucağızlarının gürbüz [möhkəm; sağlam] polad bədənleri hər iqlimə saldırdıqca türklük şücaət fitrətini [təbiətini] bəlli edirdi. Çanaqqala, Qaliçya, Dobriça və Bağdad, Qafqaziya, Sina cəbhələrində əmsalsız qəhrəmanlıqlar göstərdi, kəndi vüsəti dərəcəsinə bir iqtidari-ülviyyət [ülvi bir güc; mənəvi bir qüvvə] ibraz edə [göstərə] bildi. Qəvi [güclü] düşmənlərinin milyonlarca bəşər təməvvücatını [çalxalanmasını; dalğalanmasını] sindirə [həzm edə] biləcək daha böyük bir qüvvəyə sahib deyildi. Naçar, edilən məzalimə [zülmə] qarşı istehqari-həyat edirdi [həyatını heçə sayırdı]. Müəzzəz [əziz] vətənin ağışifeyzdarında [bərəkətli qucağında] nəmalanan [bəslənən] bir çox bəşər ihanət [xəyanət] və dənəatları [alçaqlıqları] icabı [nəticəsində] parçalanmamızı badi olacağı [səbəb olacağı; bais olacağı] biiştibahdır [şübhəsizdir].

İraqın bir cüzü [hissəsi], Ərəbistanın qismi-küllisi [çox hissəsi]...

Qoca Türkiyə, o əmsalsız kişvərlərini [ölkələrini] birər-birər əldən çıxardıqca, ana yurdu – Anadolu qalır... Əsasən Anadolu övladı deyilmi ki, bu qədər fütuhətin [fəthlərin] mehdi-zühuru [beşiyi; meydana çıxdığı yer], o münbit ovalarında, dilnişin [kənül oxşayan] ovalarından çıxan yavrucaqlar türk quzuları deyilmi?

Şu gördüyümüz Anadolu – şu qiteyi-ərazi [ərazi parçası], zənn etməyiniz pək ufaqdır, pək biçərədir. Qara dəniz səvahili [sahilləri] – Şimali Almaniyaya, Kastamonu mühiti – İngiltərə adalarının mədən mənbələrinə, Konya və Adana vilayətləri – Fransa və İspaniya iqliminə, Bursa və İzmit və həvalisi [ətrafı] və Mərmərə hövzəsi gərək mədəniyyət [faydalı qazıntılar] və gərək əsmar [meyvələr; bəhrələr] və məhsulat [məhsullar] nöqtəyi-nəzərdən bütün iqlimlərin fəvqündə [bütün iqlimlərdən üstün] bulunur. Ankara mühiti tamamən Kap müstəmləkəsinə və Cənubi Fransaya bənzər.

Anadolu içərisi adətə bir xəzineyi-giranbəhadır [çox qiymətli bir xəzinədir]. O qədər mütəffəyyiz [bərəkətli] ovaların, zümrüdi dağların arasında eyni-irmaqlar və nəhrlər [böyükü-küçüklü axar su yataqları], o gölcüklər nə qədər çoxdur. Şərqi Anadolu Şimali Qafqaziyaya bənzər. Yetiştirdiyi heyvanat heç bir iqlimə bənzəməz. Bilxassə Hələb və Diyarbəkir pək təfərrüd edər [digərlərindən fərqlənir; tayı-bərabəri tapılmaz].

İştə bundan dolayı deyilmi ki, türklər bu mühitə köç etdilər? Tarixi oxusaq Anadolunun şurişü-ixtilalı [hay-küyü, qalmaqalı, çaxnaşması] kamilən bu əsas üzərinədir.

* * *

Qafqaziyaya gəlincə; əsasən bu mühitə heç bir hökumətə adam-ağıllı [ağıllı-başlı, əməlli-başlı] mal olmamış, daima hali-cidaldə [mübarizə vəziyyə-tində], keşməkeşi-səfəhatı came [müxtəlif dövrlərin keşməkeşlərini özündə ehtiva edən] bir kişvəri-bibədəldir [tayı-bərabəri olmayan bir ölkədir]. Bu mühitənin sərvətinə göz tikən çox olmuş, Anadoluya qiyas edilməzsə də [Anadoluyla müqayisə edilə bilməsə də], Qafqaziya olduqca iqtisadən yüksəlmiş və bundan dolayı Qərbi Asiyanın Avropa ilə xətti-müvəsiləsi miyanında [qovuşma xəttinin ortasında] tənəvvür etmiş [parlayan] bir mühitədir.

Azəri türkləri Şimali İrandan başlayaraq ta Dağıstana qədər olan qiteyivaseənin [geniş ərazinin] sükkanıdırlar [sakinləridir]. Burada məskun şu əqvam [qövm, millət] Osmanlı türklərinin şöbəsidir və Osmanlı türklərinin təhtihakimiyyətində [idarəsi altında] bulunduğu müddətə ruhi-millî [milli ruh] bir az yüksəlmiş və bilaxirə [daha sonra] hər nədənsə Rusiya-İran nüfuzu arasında qalaraq sönmüş və şimdiki halda yenə parlamağa başlamışdır və bu ilələbəd [əbədiyyətə qədər] payidar [olacaq və] bəqa bulacaqdır [var olacaq və əbədi qalacaqdır]. Türkiyənin Azərbaycan müqəddəratı ilə müştərək

mənafeləri olduğu cəhətlə, Türkiyəsiz Azərbaycan yaşaya bilməyəcəyi kimi, Azərbaycansız Türkiyə də bəqa bulamaz [əbədi var ola bilməz]. Yeddi yüz sənəlik məhsuli-səy [cəhdlərin nəticəsinin] Şərqə doğru inbisat etməyə [genişlənməyə] üz tutduğunu bilirik. Turana yol azərilərdən gedəcəkdir. Osmanlı türklərinin karvansarayı azərilər, azərilərin hamiyi-yeganəsi [yeganə himayəçisi] türklər olduğuna nəzərən, Turanın da bu fe'li-müştərəkə [bu ortaq işdə] er-gec [gec-tez] bir hissə çıxacağı [nəticə kimi meydana çıxacağı] bədihidir [açıq-aşkardır]; yetər ki, şuracıqda məskun [yaşayan] türk ünsürünün rabiteyi-məvəddət və səmimiyyəti [məhəbbət və səmimiyyət əlaqələri] pək sıxı olsun. Bu isə mətbuatın və şairlərin vəzifəsidir, musiqişünasanının, teatro yazanların vəzifəsidir. Vəzifəmizi biləlim, xətt və hərəkətimizi təyin edəlim.

Əbdüllətif

VƏTƏNİMİZİN İKİ SİMAYI-MÖHTƏRƏMİ

Ağaoğlu Əhməd bəy

Əhməd bəy Ağayevi kim tanımayıır?

Hələ Parisdə tələbə ikən məşhur Fransa alimi Renanın “Dini-islam mənəyi-tərəqqidir” məalındakı [mənasındakı] idareyi-əfkarına [fikir bildirməsinə] qarşı yazmış olduğu cavabi-şafisi [qə-

naətbəxş cavabı] ilə Fransada şöhrət tapmış olan Əhməd bəy, öz vətəni olan Azərbaycanda fəqət erməni-müsəlman qıtalı [qırğını] sənəsi olan 1905-ci ildə məşhur oldu.

Erməni yazıcılarının müsəlmanlar əleyhindəki böhtan və iftiralарına cavab verən və qələm hücumlarına qarşı köks gərib səbat göstərən [sözündən, fikrindən dönməyən] Əhməd bəy, elə bir müəssir [təsirli] lisana malik idi ki, onun yazdıqlarını oxuyanlar, müsəlmanlar əleyhində deyilən sözlərin məhz yalan və iftira olduğuna kamal ilə inanıb, etibar və etiqad edirdilər. Əhməd bəyin bu yazılarının əsəriylə [təsiriylə] idi ki, Azərbaycan türkləri haqqında erməni iftirasından dolayı əmələ gələn qara fikirlərin soyuq və kəşif buludları dağılıb, həqiqət günəşi meydana çıxmaqla, hər kəsin qəlbi müsəlmanlar lehinə qızırdı və nifrət əvəzinə rəğbət və hüsntəvəccöh əmələ gəlirdi. “Həyat”ı ilə Azərbaycan türklərini diriltmək və “İrşad”ı ilə onlara rahi-nicatı [xilas yolunu] nişan vermək yolunda öz həyatından əl çəkəcək dərəcədə çalışan Əhməd bəy, deyil bir müəssir [təsirli] yazıları ilə, bəlkə bütün amal [əməlləri], əf'al [işləri] və əfkarı [fikirləri, düşüncələri] ilə milləti haqqında çalışdığını Petroqrada və Moskva məhafili-aliyyəyi-siyasiyyə-sində [ali siyasi dairələrində] Azərbaycan türkləri tərəfindən göndərilmiş mürəxxəs [nümayəndə] sifəti ilə gördüyü nafe [faydalı] işlər və ümum Qafqaz ictimainda [yığıncağında] canişin hüzu-

runda söylədiyi bəliğ nitqlərlə isbat etdi. O işlər sayəsində idi ki, Bakı müsəlmanlarının neft və mədən yerləri öz əllərində qaldı – və illa [yoxsa; başqa cür olsa] əldən gedəcək qorxusu var idi – və o nitqlər sayəsində idi ki, ümum Qafqaz müsəlmanları, bəxüsus [xüsusilə] Azərbaycan türkləri Qafqaz hökumətinin məzhəri-etina və etibarı oldu [etina və etibarına nail oldu].

Millətini xarici təərrüfat [hücumlardan] və təcavüzdən [təcavüzlərdən] vəqayə [qorumaq, mühafizə etmək] və müdafiəyə çalışan Əhməd bəy, daxili mərzəlimizlə də daim mübarizədə idi. Tənəzzülümüzə qarşı “Tərəqqi”si ilə müdafiə edərək yorunuq və istirahət nə olduğunu il uzununu bilməzdi. O idi ki, bir tərəfdən bir bu qədər sərf edilən baş və bədən qüvvəsi, digər tərəfdən nicat və rifah halları xüsusunda can çürütdüyü həmcinslərindən bir parasının kəndisinə qarşı rəva görülən narəva [haqsız, rəva olmayan] rəftarları, üçüncü tərəfdən mübarizəyi-həyatıyyə [yaşamaq uğrunda mübarizə] məsələsi Əhməd bəyi o dərəcə əsəbi bir hala salmışdı ki, uzun və sükun bir istirahətə əşədd [şiddətli] surətdə məcbur və möhtac qalmışdı.

Əhməd bəy istirahət qəsdini ilə vətənindən müfariqət etdi [ayrıldı, uzaqlaşdı], lakin bu istirahəti seyfiyyələrin [yay aylarında istirahət edilən məkanların] və kurortların salim və sakin guşələrində aramadı. Zətən öylə yerlərdə istirahət edə bilməzdi. Əhməd bəydə öylə bir təbiət var ki, öz həmcins-

lərindən uzaq və bilümm [ümumiyyət] müsəlmana biganə olan yerlərdə istirahət deyil, yaşamaq da gücdür. Onun üçün millət həyatı görünən, millət qoxusu gələn bir yer lazım idi ki, həm “şügl [məşğuliyyət] və məkanın dəyişməyi dəxi istirahətdir” qaydasına riayət və həm də Bakı kimi Azərbaycan müsəlman mərkəzini əvəz edə biləydi.

Bu yer, böyük türklərin böyük paytaxtı olan İstanbuldan başqa nə ola bilərdi ki? Orası islamlıq və türklük həyatının hər bir cəhətcə cuş edən, qaynaşan böyük bir mənbəyidir.

Əhməd bəy İstanbula getdi, daha doğrusu köçdü və artıq “orali” oldu zənnində idik ki, 7-8 il müfariqətindən [ayrılıqdan] və zənn edirəm istirahətindən sonra təkrar vətəninə qayıtdı. Lakin Əhməd bəyin İstanbuldakı istirahəti yenə çalışmaqdan ibarət idi. Fərqi bu idi ki, artıq kəndisini anlayan, səy və kuşşını [cəhdlərini, zəhmətlərini] təqdir edən bir mühit içində çalışırdı və çalışmağı da genə vətən və millət yolunda idi. Bizi İstanbula və Avropaya bildirirdi. Bizim də dünyada var olduğumuzdan lazım olan yerlərə xəbər verirdi...

Əhməd bəy yaxşı bir vaxtda vətəninə qayıtdı. Böylə vaxt ki, türk qəhrəmanlarının müqtədir əlləri ilə zənciri-əsərdən [əsərat zəncirindən] azad edilmiş zəif və düşkün vətən bu gün dərd bilən və çalışqan övladlarının hər tərəfdən köməyinə möhtacdır. Ümidvar olmalıyıq ki, Əhməd bəy və ümum vətənpərəstlərimiz bunun kimi tarixi

günlərdə ittifaq və ittihad [birlik] ilə ələ-ələ verib qoymazlar ki, sərbəst vətənimiz təkrar özgələrin bəndi-əsəratinə giriftar [düçar] olsun.

Ayn

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin

Sevgili mühərririmiz, istəkli nətiqimiz, millət yolunda canını nisar [qurban] edən camaat xadimimiz Rəsulzadə Məhəmməd Əmin cənabları üç gündür şəhərimizə varid olmuşlardır [gəlmişdir].

Azərbaycan imarətinin binasını qoyan, bu uğurda kərratla [dəfələrlə] həyatını təhlükəyə atmış olan Məhəmməd Əmin əfəndi biz Azərbaycan türkləri üçün işıqlı bir ulduz rolu oynayaraq, istıqlali-milli [milli istıqlal] yolunu Nikolay və Protopopov dövrünün müzlim [qaranlıq] gecələrində belə milliyət müsəfirlərinə [milliyət yolunu tutub gedənlərə] göstərməsi, rəhbərlik etməsi ilə vətənimizə böyük bir xidmət göstərmişdir. Hələ növcəvan ikən, 1905 inqilabından sonra, meydani-siyasət və ictimaiyyəyə [siyasi-ictimai səhnəyə] atılaraq o vaxt yenicə təsisə başlayan milli-siyasi təşkilatımızda mühüm mövqelər tutduqdan sonra, irtica dövrünün hülulu [yetişməsi] ilə rus qaragüruhunun qəzəbinə giriftar olub İrana qaçmış və orada dəxi müsəlmanların mənafeyini canından əziz tutaraq İran inqilabçıları ilə ələ-ələ verərək bir tərəfdən “İrani-növ” qəzetinin nəşri ilə millətinin fikrini işıq-

landırmaqla bərabər, digər tərəfdən də Fədailər zümərəsində Məhəmmədəli şahın yaxıcı, yıxıcı keyfəmayəşası [özbaşınalığı] müqabilinə mübarizə etmişdir. Bə'dəhu [ondan sonra] orada dəxi irtica baş qaldıraraq, rus istibdadı ilə İran keyfəmayəşası əl-ələ verdikdə, həyatı təhlükəyə düşərək İrandan da İstanbula hicrət etmişdir. İstanbulda bir mühərrir sifəti ilə, Məhəmməd Əmin əfəndi müxtəlif qəzetə və məcmualarda iştirak edərək Azərbaycan – Qafqaziya türk-islamalarını Osmanlı türklərinə tanıtdırmaqda mühüm bir rol oynamışdır. Bugünkü meyvənin o vaxt toxumunu saçanlardan birisi də həmin Məhəmməd Əmin əfəndi olmuşdur.

Nəhayət, Cahan müharibəsi ibtidasında [başlanğıcında] Bakıya qayıdaraq ixtiyarı əldən alınmış olduğu halda məhəlli [yerli] qəzetələr başında duraraq “Türkləşmək, islamlaşmaq və müasirləşmək” şüarı ilə “Açıq söz” bayrağını qaldıraraq, milləti bugünkü işıq tərəfinə dəvətə başlamışdır. Axırüləmr [nəhayət; sonda] Rusiya inqilabı başlanması ilə artıq meydanı açıq görərək, Azərbaycan muxtariyyəti şüarını meydana ataraq, məzkur [deyilən] şüarla işləyən Gəncə firqəsi ilə birləşib, son il yarım vaxtını ancaq bu fikrə təxsis etmişdir [ayırılmışdır]. Bu uğurda Məhəmməd Əmin həzrətləri vəfat edən övladına təziyə saxlamağa macal tapmaz bir dərəcədə fədakarlıqla çalışmış və nəhayət, məqsədinə nail olaraq, Azərbaycan Cümhuriyyəti

elan edilmişdir.

Bundan sonra Məhəmməd Əmin öhdəsinə daha mühüm vəzifələr düşərək, İstanbul Konfrasında Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] rəisi sifəti ilə ələmi-islam paytaxtına gedərək, orada Azərbaycan uğrunda çox təşəbbüslər etmiş, Azərbaycana edilən təcavüz və haqsızlıqlardan vətəni müdafiəyə çalışmışdır. Bakının Rusiyayamı, ya Azərbaycanamı məxsus olması məsələsində, Məhəmməd Əmin əfəndi, tarixi, mədəni, iqtisadi dəlillər ilə Bakının Azərbaycanın başı və gözü olduğunu isbata qalxışdı və haqqımızda bunca haqsızlıq işləmiş olan dövlətlərə protesto verdi.

20 yaşından bugünədək 13 il müddətində türklük, islamlıq, hürriyyət və istiqlaliyyət uğrunda Məhəmməd Əmin əfəndi fövqəladə fədakarlıq ibraz etmişdir [nümayiş etdirmişdir]. Azərbaycanlılar Məhəmməd Əminlər yetiştirməsinə iftixarla, öylələri haqqında qədirşünaslıqlarını da ibraz edirlər.

X.

ƏHMƏD BƏY AĞAYEV İLƏ MÜSAHİBƏ

Türkiyədən şəhərimizə varid olmuş [gəlmiş] məşhur mühərrir və camaat xadimlərindən Əhməd bəy Ağayev cənabları müxbirimizlə müsahibədə bulunaraq axırncı siyasi hadisələr haqqında böylə bəyanat vermişdir:

Türkiyə əhvalı

Bolqariyadakı gözlənilməyən təbəddülat [dəyişikliklər] Türkiyə əhvalını büsbütün dəyişdirib, Türkiyəni namüsaid bir hala salmışdır. Türkiyə Hökuməti Almaniyanın razılığı ilə Müttəfiq dövlətlərə müraciətən mütarikə [atəşkəs] təklifində bulunmuşdur. Mütarikə müzakirəti [müzakirələri] əvvəlcə İzmir valisi Rəhmi bəyin əlində əsir olan Beynənnəhreyn ingilis əsgərlərinin sabiq komandanı general Taunsendin vasitəsilə gizli bir surətdə vəqə olmuşdur. Tələt bəy kabinetini zamanında yaşanan mütarikə müzakirəti kabinetinin dəyişib İzzət paşa ixtiyarına keçməsi ilə rəsmi surət almışdır. Əqd edilən [imzalanın] mütarikənin 24-cü maddəsindən müşahidə edildiyinə görə, mütarikə şəraiti [şərtləri] Türkiyədən ötrü Bolqariya və Avstriya tərəfindən qəbul edilən və Müttəfiq dövlətlər tərəfindən Almaniya təklif edilən şəraitdən xeyli əlverişlidir. Mütarikə şəraiti maddələrindən ən ağır Dardanel boğazının açılıb və Müttəfiq dövlətlər donanmasının Qara dənizə buraxılmasıdır. Bunun əvəzində Türkiyə Hökumətindən, onun müttəfiqlərindən tələb edilən kimi, ordu və donanmanın təslimi ilə aldığı yerlərdən imtina etmək tələbatı olmamışdır. İstanbul məsələsi heç qaldırılmamışdır. İstanbul və ya Türkiyənin qeyri yerlərinin zəbt edilməsi şayiələri bilküllüyyə [tamamilə] əsassızdırlar. Ümumiyyətlə mütarikə şəraiti Türkiyənin öz sülh və müsəlimətli [asayışlı] həya-

tına qayıtmasına imkan verib, Müttəfiqlərin sabiq Rusiyanı birləşdirib bərpa etmək planının feilən icraya qoyulması üçün Qara dənizə azad daxil olmalarına yol verməkdən ibarət olmuşdur.

Türkiyənin gələcək taleyinə və qəti sülh şəraitinə gəldikdə, bu məsələlər Sülh Konfransında həll ediləcəkdir. Məlum olduğu üzrə, Sülh Konfransının məşğul olacaq əsas işləri Vilsonun 14 maddəsindən ibarət olacaqdır. Türkiyə Hökuməti isə il yarım bundan iləri bu maddələri qəbul etməyə razı olub, millətlərin müqəddəratı əsasını təqdir və təsvib [təsdiq] etməklə, Türkiyədə yaşayan millətlərə konfederasiyon əsası ilə öz istiqlaliyyətlərinin bərpa edilməsinə razılıq göstərmiş idi.

Vilson tərəfindən təklif edilən maddələrin sədaqətlə feilən icraya qoyulması Türkiyənin gələcəyi üçün təhlükəli deyildir. Biləks [əksinə], bununla Türkiyə Hökuməti bir çox izafə məşğələlərdən, mümaniətlərdən [maneələrdən] və mütəəddid [səyisiz-heşabsız] qəyyumluqdan xilas və azad olub, daxili həyatını təzələməklə öz mədəniyyətini vücuda gətirməyə müsaid olacaqdır. Müttəfiq dövlətlərin Türkiyəyə olan bu yumuşaq münasibəti [münasibətləri] bir tərəfdən Türkiyə ilə İngiltərə arasında olub da, müharibə ilə xələdar edilməyən [kullanmayan] ənənəvi münasibətlə izah edilir. Digər tərəfdən isə Türkiyə Hökuməti tərəfindən aparılan müharibə üsulu Müttəfiq dövlətlərin narazılığına

və həyəcanına bais olmamaqla təfsir [izah] edilir. Belə ki, bütün müharibə zamanı Türkiyə Hökumətinə düşmənlər dövlətlər təbəəsi Türkiyədə yaşayıb, kamali-istirahət ilə [tam bir dincliklə] öz işlərinə məşğul olmuşlardır. Türkiyədə hərbi əsir olan zabıt və saldatlar öz vətənlərində aldıkları kimi, Türkiyə Hökumətindən öz məvaciblərini altın para ilə almışlardır. Hərbi əsirlərə o qədər müzahirət [yardım] göstərilmişdir ki, onlardan bir çoxları öz vətənlərinə övdət etmək [qayıtmaq] belə istəməzlər. Bütün qüvvəsi ilə Türkiyə ilə Müttəfiq dövlətlər arasında sülh əqd edilməsinə çalışan hərbi əsir general Taunsend Türkiyə Hökumətinin hərbi əsirlərlə insancasına olan müamilatına [rəftarına] gözəl bir nümunə ola bilər.

Müharibənin böylə bir hal alması daxili siyasətdə bir təsir buraxıb, “İttihad və tərəqqi” firqəsi başçıları öz yerlərini başqalarına və hətta həman firqə adamlarından indiki zəmanəyə müvafiq nəzəriyyəti olanlara vəgüzar etməli [tapşırma] oldular. Türkiyə ilə İngiltərə və Fransa arasında müharibəyə qədər davam edən münasibətin bərpa edilməsi ilə və bu hökumətlərin mədəni müavinəti [yardımı] sayəsində Türkiyə Hökuməti, mənim etiqađımca, çox tezliklə öz qüvvələrini bərpa edib, qəti surətdə mədəniyyət dairəsində nəşvü-nümaya [inkışafa] başlayacaqdır.

Qafqaziyanın gələcəyi

Qafqaziyaya gəldikdə, zənnimcə Qafqaziya millətləri öz əlaqələrini

yaxşılaşdırmaqdan ötrü aralarındakı milli gərginliyi bərtərəf etməyə [aradan qaldırmağa] çalışmalıdırlar. Qafqaziyanın demokratik əsasları üzərində yaşamasının ən baş səbəbi işbu məsələ olacağına əminəm. Qafqaziya millətləri yaşaya biləcək bir tərtibi-idarə varsa, o da fəqət [ancaq, yalnız] millətlərin konfederasiyon əsası ilə müstəqil yaşamasıdır. Bunsuz müstəqil millətlərin yaşamasını təsəvvür edəmməm. Ayrı-ayrı millətlərin muxtar müstəqil yaşamasını sübuta qalxışan zəvat [şəxslər] səhv edirlər. Millətlər fəqət öz müqəddəratlarını mərbut etməklə [əlaqələndirməklə; bir-birinə bağlamaqla] xaricdən gələ biləcək və daxildə baş qalxıza biləcək sui-qəsdlər qarşısına çıxma biləcəklərdir.

Rusiya və Azərbaycan

Azərbaycanın Rusiya ilə əlaqəsi barəsində deyə bilərəm ki, bu əlaqə səmimənə bir surət kəsb etmişdir. Əski Rusiya Azərbaycana ögey övlad nəzəri ilə baxırdısa da, fəqət Rusiya məktəbi, Rusiya ədəbiyyatı müsəlman ziyalılarına böyük təsirlər bağışlamağa müvəffəq olmuşdur.

Mən Rusiya və ruslara heç yer və heç kəsdə düşmənanə hərəkət və hiss görmürəm. Biləks [əksinə], ruslara hörmət və riayət etməklə onların ürəklərindəki sıxıntıni bərtərəf etməyə [aradan qaldırmağa] çalışırlar. Binaileyh [ona görə], zənnimicə Rusiya konfederasiyon şəkli aldıqda, Azərbaycan ən birinci olaraq Rusiya Cümhuriyyəti-

nə mərbut olacaq [bağlanacaq] ölkə olacaqdır.

Nəticədə bizim müxbirimizin “Əhməd bəy Bakıda qalacaqmı?” sualına mumaileyh [adı çəkilən şəxs] böylə cavab vermişdir:

– Məlumunuz olduğu üzrə, sabiq Rusiya tərzi-idarəsi məni vətənim Qafqaziyadan çıxıb Türkiyədə qalmağa məcbur etmişdi. Türkiyə məni layiqli bir surətdə qəbul etdi. Mən Türkiyədə də buradakı kimi qəzetə və müəllimlik vəzifəsini ifa edirdim. İki məcmuədə iştirak etməklə, bir qəzetə də nəşr edirdim. Daima türkləri rus xalqı və rus mətbuatı ilə aşına etməyə çalışmışam. 19-ncu əsrin rus ədəbiyyatı barəsində yazdığım bir çox nəbzələr [kiçik ölçülü yazılar] ora cavanları tərəfindən hüsnrəğbətlə qarşılanmağa müvəffəq olmuş; hal-hazırda gənclər rus qorkiləri qaydası ilə yazmağa başlamışlar. Qorki Türkiyədə şöhrət kəsb etmişdir [qazanmışdır]. Hal-hazırda İstanbul Darülfünununda rus lisanı başqa Avropa lisanları kimi tədris edilir. Şimdi Azərbaycanın öz övladı köməyinə möhtac olduğunu hiss etdiyimdən dolayı qayıdıb var qüvvəmi vətənimə verəcəyimi qət etmişəm.

ALMAN SOSIAL-DEMOKRATLARININ MÜRACİƏTNAMƏSİ

“...” qəzetəsində Alman Sosial-Demokrat Firqə baş komitəsinin böylə bir müraciətnaməsi dərc edilmişdir:

“Almaniya vətəndaşları! Bizim məmləkətimiz fəvqəladə ciddi bir hal keçirməkdədir. Cənub-şərq cəbhəsi bərbad edilib, qərb cəbhəsində də dünyanın canlı və iqtisadi qüvvəsinin üçdən bir hissəsinə malik olan Mütəfiq dövlətlərin böyük ordusu hücum etməkdədir. Əsgərlərimiz böyük qüvvə və texnika qarşısında özlərini müdafiə etməkdədirlər. Almaniya məmləkəti və alman milləti, ingilis və fransız müttəəssib [ifrat] millətçilərinin və imperalist siyasiyyunlarının [siyasətçilərinin] cahangiranə [dünyanı ələ keçirməyə çalışan] arzu və məqsədlərinin qurbanı olmaq təhlükəsi ilə təhdid edilir. 1914 sənəsi avqustun 4-ündəki “Biz vətənimizi təhlükəli dəqiqədə tərk etmərik” məzmunlu bəyanatımız bizdən ötrü öz qüvvəsində qalmaqdadır. Alman milləti heç vaxt məcburi sülhə və mənafeyi-həyatıyyəsinin [həyatı mənafeələrinin] məhv və xələdar olmasına [pozulmasına] razı ola bilməz. Bizim firqə nümayəndələri ancaq vətənimizi xarab olmaqdan [qorumaq] və onun iqtisadi həyatını mühafizə etməkdən ötrü hökumət heyətinə daxil olmaq vəzifəsini qəbul etmişlərdir. Böylə bir dəhşətli halda bizim firqə nümayəndələrimiz millətimizə sülh və azadlıq vermək arzusu ilə böylə bir məsuliyyətli vəzifəni öhdələrinə almışlardır. Sülh və azadlıq bəşarəti [şad xəbəri, muştuluğu] verildiyi zaman sinfi düşüncə, cəbhədə və arxada ancaq düşmənlərin nəfina [xeyrinə] olacaq təməlsiz hərəkət yapmağa imkan verməz. Yaxında

olan sülhə qədər və bunun əqdindən sonra bizim qarşımızda ağır günlər vardır. Gələcək zamanın, millətlərin, demokratiyanın və sosializmin sülhə amalına məxsus olacağı fikir və düşüncəsi ilə biz o günlərə təhəmmül edib və edəcəyik [dözəcəyik; qatlaşacağıq].”

YƏHUDİLƏR VƏ SÜLH

Yəhudi siyasi dairələrində son hadisat ilə əlaqədar olaraq bütün cahən yəhudilərinə müraciətlə, gələcək Sülh Konqresində yəhudilərə də müsaviyyətlə bərabər hüquqlu bir millət kimi yer verilməsinin tələb olunması lüzumu göstərilməsi müzakirə edilmişdir. Bu məsələnin araya gəlməsinə səbəb bu olmuşdur ki, Müttəfiqlərin tələbi ilə yeni təsis olunan dövlətlərdə yəhudi nümayəndəliyi məsələsi ən fəna bir halda buraxılmışdır. Halbuki konqredə məzkur [adı çəkilən] dövlətlər öz camaatları haqqında danışarkən, eyni zamanda içlərindəki yəhudilər xüsusunda da danışacaqlardır.

Bütün cahən yəhudilərinə müraciət məsələsi ümum yəhudi siyasi dairələrində hüsnrəğbətlə qarşılanmışdır.

UKRAYNADA

* Bu vaxtadək Getman və bütün hökumət Alman-Avstriya komandanlığı təsvibi [təsdiqləməsi] ilə iş görür-

müslər. Bunlar daxili işlərə belə müdaxilə etməyə muxtar [ixtiyar sahibi] imişlər. Axırncı qərb cəbhəsi müvəffəqiyyətsizliyindən naşi [ötrü] Ukraynanın daxili və xarici siyasətində zor bir inqilab əmələ gəlmişdir. Paris və Vaşinqtona siyasi nümayəndələr göndərilmişdir. Almaniyə komandanlığı buna mümaniət [maneçilik] göstərməmişdir. Alman-Avstriya siyasəti yürüdən Şurayi-Vüzərə [Nazirlər Kabineti] istefa vermişdir. Əvəzində isə Müttəfiqlər tərəfdarı hökumət iş başına keçmişdir. Ən yaxın zamanda Ukraynanın siyasəti-xariciyyəsinə [xarici siyasətində] mühüm təbəddülat [dəyişikliklər] olacağı gözlənilir.

* Təşrini-əvvəl [oktyabrın] 18-ində Avstriya inqilabı zamanı Lvovda Qaliçya və Bukovina ukraynalılarının iclası olmuşdur. İşbu ictimai [yığıncaq] baş idarəni əlinə alaraq, özünü Avstriya ukraynalılarının Məclisi-Müəssisənə [Təsisçilər Məclisi] elan etmişdir. Burada Avstriya Ukraynasının əsl Ukraynaya mülhəq edilməsi [birləşdirilməsi] cərəyanı davam etməkdədir. Belarusiyanın Ukraynaya mülhəq edilmək məsələsi qalxmışdır. Belaruslar isə əvvəlcə məmləkətlərinin istiqlalıyyəti təsdiqini tələb edirlər. İlhaq [birləşmək] məsələsini isə sonraya buraxırlar.

LİTVANIN GƏLƏCƏYİ

Litva məlumat bürosu xəbərdar olmuşdur ki, Vilson Litva Şurası səd-

rinə Vaşinqtonda bir sənəd verib, Litvanın müstəqil bir hökumət olduğunu etiraf ilə Şərqi Prussiya və Königsberg daxil olmaqla Litva oblastlarının milli hökumət təşkili üçün birləşdiriləcəyini vəd etmişdir.

MİLYUKOVUN PLANLARI

Milyukov “Trans-Okean” agentstvosunun müxbiri ilə etdiyi müsahibəsi əsnasında izhar etmişdir ki, millətlərin gələcək ittifaqının birinci iqdamatı [addımı] Rusiyanı bolşevik hərc-mərcliyindən azad edib Rusiyada məşruti [konstitusional] hökumət təsisini ilə asayış və qanun bərpa edilməsi olmalıdır. Bu tövr məşruti hökumətdir ki, ancaq bizə müavinət [yardım] edə bilər. Məmləkətin əlahiddə hissələrinin cümhuriyyət arzuları təzə mərkəzi hökumət təşkilindən sonra feilən hasil olmalıdırlar, məmləkətin əlahiddə hissələrinin camaat nümayəndəliyi birləşmək lüzumunu dərk etməlidirlər. Bolşeviklər əleyhində ancaq Könüllü ordu ilə əməliyyatda bulunmaq olar.

Milyukov öz söhbətinin axırında demişdir ki, mən həmişə ancaq rus siyasətini təqib edib, heç vaxt nə alman tərəfdarı, nə də ziddi olmamışam.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Şurayi-Vükəlanın [Nazirlər Kabinetinin] son iclasında şu zeyldəki [aşağıdakı] qəraradlar qəbul edilmişdir:

1. Bakı Bələdiyyə İdarəsinə istiqraz surətilə üç milyon rublə vermək.

2. Nafiə və Səhiyyəyi-Ümumiyyə [Sosial Təminat və Xalq Səhiyyəsi] nazirinin ixtiyarına bir milyon rublə buraxmaq.

3. Kontrol nazirinə ən yaxın vaxtda sabiq qaçqınlar təşkilatlarını təftişə başlaması tövdi edilmək [tapşırılmaq].

4. Doktor Mahmud bəy Əfəndiyevi dəvət edib Azərbaycan Hökuməti tərəfindən onu Batuma nümayəndə təyin etmək.

5. Əhaliyə tibbi müavinətdə [yardımda] bulunmaq və hazırda hökm-fərma olan [hökm sürən] xəstəliklə mübarizə üçün Səhiyyəyi-Ümumiyyə [Xalq Səhiyyəsi] nazirinə para təsis etmək [ayırmaq].

AZƏRBAYCANDA

Ermənilərin təcavüzü

Gəncədən Hökumət və qəzetəmiz idarəsinə ermənilərin sərhəd təcavüzü haqqında atıdəki [aşağıdakı] iki teleqraf çəkilməmişdir:

“Təşrini-saninin [noyabrın] 2-sində erməni əsgərləri Azərbaycan sərhədini keçib, silah gücünə Göyçə müsəlmanlarının təslim olmalarını tələb etmişlərdir. Hal-hazırda erməni əsgərləri əhalini qarət edib, irz-namusa əl atmaqdadırlar. Müsəlmanların irz-namusunun, həyat və əmvalının [mallarının] vəhşilər əlindən xilasını üçün təd-

birlər görülməsini 60 min müsəlman namından [adından] rica eyləriz.

*Gəncə uyezdinin 9-cu hissəsi:
Sultanov.”*

“60 min müsəlman əhalisi sərhədi keçən ermən əsgərlərinin vəhşiyənə təərrüz [hücum] və təcavüzlərinə məruz qalmışlardır. Millətin irz-namusunu, bigünah uşaqları və arvadları xilas ediniz. Bizim bu ilticamızı [yalvarışımızı; yardım istəməyimizi] eşidib Göyçə əhalisinə kömək göndəriniz.

*Gəncə uyezdinin 9-cu hissəsi:
İdris.”*

Bu münasibətlə Azərbaycan Hökuməti Ermənistan Hökumətinə protesto vermişdir.

HƏRB ÜZÜNDƏN CƏMİYYƏTİ- BƏŞƏRİYYƏNİN ZAYIATI [BƏŞƏRİYYƏTİN İTKİLƏRİ]

Bu sərlovhə ilə “İqdam” qəzetəsi müharibədə Etilaf dövlətlərinin verdiyi tələfatı şu qərar ilə təsvir edir:

Berlin, 2 ağustos (M. A.) - Daha 1918 sənəsi 2 ağustosda Etilaf zayıatı [itkiləri] ən ehtiyatkarənə təxminlərə görə 18 milyon kişiyyə [nəfərə] baliğ olurdu [çatırdı]. Etilafın hər tərəfdə uğradığı qanlı həzimetlər [məğlubiyyətlər] kəndisinə fəvqəladə fədakarlıqlara mal olmuş [başə gəlmiş] və yekun zayıatını 25 milyon kişiyyə iblağ eyləmişdir [çatdırmışdır]. Rusiya düvəli-qərbiy-

yə [Qərb dövlətlərinin] amali-fütuhət-cuyanəsinə [yeni yerlər fəth etmə arzularına] müzahirət [yardım] üçün 4,5 milyon məqtul [ölü], 6 milyon məcruh [yaralı] və məlul [şikəst], 3 milyon da əsir vermişdir. Fransız və ingilislər yalnız 1918 sənəsində Flandriyada yarım milyondan pək fazla əsgər zayə etmişlər [itirmişlər] və alman təərrüzünün [hücumunun] ilk 3 ayı zərfində [müddətində] daha bir milyon əsgər qeyb etmişlərdir. Fransızların təşrinivəvvəl [oktyabr] zərfində Şmen-de-Damda və ingilislərin 1917 təşrinivəvvəl [noyabrı] zərfində Kambre qərbində düçar olduqları zayıat ilə Foşun son müqabil təərrüzü [əks-hücumu] nəticəsində uğranılan zayıat yekunu fransızlar üçün 2 milyon 800 minə baliğ olmuşdur.

İtaliya da dördüncü hərbi sənəsində müttəfiqlərindən daha az mütəəssir olmuş deyildir. İtaliya da şimdiki qədər 3 milyona yaxın zayıat vermişdir.

Hərbdən bilxassə [xüsusən] mütəəssir və mütəzərrir olan [zərər görənlər] millətlər isə Etilafa müavin [yardım edən] millətlərdir. Serbistan, Rumıniya, Belçika, Qaradağ [Monteneqro] və Amerikanın zayıatı fransız, ingilis və italyan zayıatına əlavə ediləcək olarsa, Etilafın yekun zayıatı İspaniya və Portəgiz nüfusi-ümumiyyəsi [ümumi əhalisinin] miqdarına, yəni 25 milyon kişiyyə baliğ olur.

Bu qədər tələfatla bərabər Etilaf dövlətləri 10 milyonlarca bahaya mal

olmuş külli miqdarda silah və sairə qeyb etmişdir ki, onun miqdarı bu qərar ilədir:

Berlin 1 ağustos (K.) - Mərkəzi dövlətlərin 4 sənəlik qənaiminə [qənimətlərinə] dair Volf ajansının qərb cəbhəsi müxbiri [müxbiri] bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] işar edir [məlumat verir]:

Dördüncü hərbi sənəsi nəhayətində Mərkəzi dövlətlər üsərə qəragahlarında [əsir düşərgələrində] bulunan əsirlərin ədədi 3 milyon 800 mini mütəcavizdir [keçmişdir]. Bunun 2 milyon 300 mini Almaniyada bulunur. Son hərbi sənəsi zərfində 840 min əsir alınmışdır.

Son sənənin qənaimi [qənimətləri] ilə birlikdə məcmuyi-qənaim [qənimətlərin cəmi] şu rəqəmləri irəə edir [göstərir]:

2 ağustos 1917-də top qənaimi 19156-dan ibarət olduğu halda, şimdi 23000-ə baliğ olmuşdur [çatmışdır]. Mitralyozlar 8352-dən 38000-ə, yəni dörd buçuq mislinə qədər çıxmışdır. İğtinam edilən [qənimət olaraq ələ keçirilən] arabalar isə keçən sənə 10640-dan ibarət olduğu halda, şimdi 7 misli fazlasıyla 65000 ədədinə rəsidə olmuşdur [çatmışdır]. Zirehli avtomobillərə gəlincə, təxrib edilənlər [sıradan çıxarılanlar] xaric olmaq üzrə almanların əlinə 365 dənə keçmişdir ki, bunun 300-ü dördüncü hərbi sənəsinə aiddir. Bundan maəda [başqa] son sənə zərfində bir milyon tufəng, 6 milyon top mərmisi, 200 milyon piyada fişəngi,

3000 lokomotiv, 28000 şiməndifər [qatar] vaqonu iğtinam edilmişdir.

Düşməne iras edilən [verilən] zərərər arasında rəqəmlə irəə ediləməyən [göstərilə bilməyən; ifadə edilə bilməyən] qisimlər də vardır. Məsələn, hər növ dəmir və tel ədəvat [avadanlıqlar], barakalar [baraklar, asanlıqla quraşdırılan yüngül binalar], xəstəxanalar, əlbisə və təchizat, depolar, səhra şiməndifər alati [alətləri], məhruqat [yanacaq] və sairə xüsusunda qərb və şərqdə alman təərrüzlərinin [hücumlarının] hüsula gətirdiyi təxribat bu qəbildəndir.

Bu məlumatda Alman Baş Komandanlığının düşmənin qüvvəyi-hərbiyyəsini zəiflətməyə mətuf olan [istiqa-mətlənən] məqsədində nə qədər müvəffəq olduğu anlaşılır. Etilafın marrəz-zikr [yuxarıda qeyd edilən] zayıatı sərvəti-milliyəsini bir çox milyardlar nöqsana uğratmışdır.

CÜMƏ GÜNKÜ MÜHÜM XƏBƏRLƏR

* Tiflisdə müntəşir [nəşr olunan] “Qruziya” qəzetəsində Almaniya imperatoru Vilhelmin əhaliyə xitabən nəşr etdiyi manifesti dərc edilmişdir. Manifestdə Vilhelm Reyxstaqın məşrutıyyət [konstitusiyalı monarxiya] qanunlarını dəyişməsinə təsdiqlə elam edir [bildirir] ki, sabiq idarə Almaniya millətinə bir çox mənəfəət gətirmiş, bundan dolayı da tarixdə ən mühüm

bir səhifə tutmaqla millətin razılığına məzhər [nail] olacaqdır. Siyasi tərzidən ikinci pilləsi bütün idarəni xalq əlinə vermək məsələsidir.

“Mən bununla razıyam. Reyxstaqın işbu qətnaməsini millətin rifahi-halı səbəbi ədd etdiyim [saydığım] üçün qövdən feilə [sözdən işə] gətirilməsinə var qüvvəmlə çalışacağam. İmperator olmaq xalq xadimi olmaq deməkdir. Xalq özünə lazım olan qayda və qüvvələri alıb, işə sövq etməlidir; fəqət [ancaq, yalnız] biz bununla indiki qaranlıq mühitdən işıqlığa çıxacağıq.”

* Xalq Komissarları Şurası bir dekret nəşr edərək bütün altun əşyanı xalq və hökumət nəfinə [mənfətinə] verməyi tələb etmişdir. Fəqət altun xaç, təsviri-Məsih [İsa peyğəmbərin təsviri] və altun namizədlik [nişan] üzüyü saxlamaq olar. Başqa altun əşya və paranı gizlədəcək əşxas [şəxslər] İnkilab Tribunalı qarşısında məsul olacaqlar.

* Trotski əmri mövcibincə [əmrinə əsasən] Qırmızı ordunu fəna [yaramaz] ünsürlərdən təmizləyəcəklər. Əşxas [şəxsləri] mərkəzi ordugaha göndərəcəklər.

* Mühafizə naçalnikı və şöbə komandanı Didebuladze Hərbiyyə naziri ilə Sanaindəki general qubernator Tsulukidzeyə böylə bir teleqram çəkmişdir:

“593 və 655 nömrəli trenlər keçdilər. Trenlərdə qaçqınlar namı ilə bir çox erməni saldatı, zabitan və şafqət bacıları keçmişdir. Bunların rəftarı

düşmənanə və hərbcuyanə [müharibə istəyə, davakar] idi. Bunlar bir çox qaçaq mal və silah aparmışlar. Qapalı vaqonları ərzaq deyə keçirmişlər. Rica edirəm ki, böylə trenlər təhərri [axtarış] və təcəssüsdən [yoxlamadan] sonra buraxılsın və gələcəkdə böylələrin buraxılıb-buraxılmaması barəsində məlumat verəsiniz.”

* Təşrini-saninin [noyabrın] 3 və 4-ündə Poti limanına 4 alman vaporu varid olmuşdur. Ləvazimat və qoşun vaporlara yerləşirlər.

* Təşrini-saninin 3-də bütün mövqiflərdən [stansiyalardan], o cümlədən Tiflis mövqifindən Alman Komandanlığı mühafizə[si] götürülmüşdür. Təşrini-saninin 4-ündə ləvazimat vaqonlara yerləşdirilmişdir.

* Odessa general-qubernatorunun məlumatına görə, Odessada inqilaba təşviq edici müraciətnamələr nəşr edilmişdir. General-qubernator, böylə iqdamatın [təşəbbüslərin] silah zoru ilə yatırılacağını xəbər vermişdir.

* Ukraynadakı vəziyyətdən naşi [ötrü] menşeviklər mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan] “Yujni raboçi” qəzetəsi bolşeviklərin hökuməti əllərinə almaq təşəbbüsünə iqdamatda bulunacaqlarını [başlayacaqlarını, addım atacaqlarını] dərmian etməklə [meydana atmaqla], bütün demokratiyanı [xalqı] bələdiyyə ətrafına toplaşmağa dəvət edir.

* Avstriya Hökuməti əmri mövcibincə [əmrinə əsasən] təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 25-dən etibarən şəhərdə ic-tima [toplaşmaq] qadağan edilmişdir.

Sabiq bələdiyyə idarəsi üzvü Şumilin bolşevizmdə müttəhim və tövqif [həbs] edilmişdir.

ŞAYİƏLƏR

Aralarda bir çox şayiələr dəvəran edib [dolaşib] durmaqdadır. Burada insanlar canlı teleqraf ağacı kəsildi. Bəşəriyyətə milyonlarca qurbana mal olan millətlər müharibəsi, uğursuz cəlvəsinin son mənzərəsini göstərməsi də müdhiş kimi. Dost, düşmən, hər kəs həyəcanlar içərisində, hər millət bu gündən çox yarını düşünməkdədir. Kəndi mövqeyini haqqıyla təqdir etdiyi üçün Vilsonun istiqnası [özünü naza çəkməsi] da çoxaldıqca çoxalmaqdadır. Hərbi-ümumidən sonra sülhi-ümumi olacağına – qaliba [deyərsən, güman ki] – inananlar inanmayanlardan daha çox çıxdı. Bunların həpsi yolunda, əsl insana can sıxıntısı verən soyaq [küçə] siyasətçilərinin dedi-qodularıdır. İşin içinə bir də bəzi Tiflis qəzetələrinin rəyalı uydurmaları girərsə, ağız deyənə qulaq eşitməz.

Bakı bu gün bu haldadır. Bu millətlər sərgisi şəhər bütün dünyanın müqəddəratını köşə başlarında həll etməyə qalxışmışdır. Hər kəsdə bir şaşqınlıq. Bu başsızlıq qəzetə və agentliklərə də sirayət etmiş olmalı ki, dün verdikləri xəbər bugünkü qətiyyəni uymamaqdadır. Mən bu şayiələrin əsasını bilmək məqsədi ilə məmləkətdə mühüm bir mövqe işğal

edən [tutan] bir zatı ziyarət etdim. Aldığım cavablar mənə aşağıdakı təsirləri verdi:

Əvvəla, birinci yanlışlıq burasındadır ki, mütarikəni müsaliyə təbir eyləyirlər [atəşkəsi sülh kimi yozurlar]. Bu gün türklər ingilislərlə müsaliyə [sülh] deyil, mütarikə [atəşkəs] etdilər.

Öyləcə, mütarikə üçün şərt qoyulan bir maddənin sülh üçün də şərt olacağını söyləyənlər aldanırlar. Mütarikə şərtlərinin ağırlığı zəttən bir sülh hazırlığıdır. Vilsonun maddələri üzərinə qəbul edilən bir sülhün bütün millətləri məmnun edəcəyini söyləmək artıqdır belə. Bu müharibədən türkün istədiyi zəttən bundan başqa bir şey deyildi. Bundan zərər görənlər istila üçün hər bə iştirak edənlərdir. Ərəbistanın bir dövlət olmasından Türkiyəyə qətiyyəni zərər yoxdur. İslam dünyasındakı millətlərin istiqlalyyəti qazanması üçün türklər o millətlərdən çox artıq fədakarlıqlarda bulundular. Binaileyh [ona görə] buna dürlü-dürlü mənalar verib bədbin olmağa qətiyyəni ehtiyac yoxdur. Böylə zamanlarda daima əleyhimizdə bulunan Tiflis qəzetələrinin uydurmalarına qarşı gəvşək [yumuşaq; zəif] davranmamalı. Düşmənin ağızından doğru eşidəcəyəm deyə ona könül vermək, sinir zəifliyindən başqa bir şey deyildir. Bu gün sülh etmək istəyən yalnız biz deyil, bütün dünya millətləridir. Bu sülhə məğlubyyəti mənası verənlər bizim əzm və səbatımıza inanmayanlardır.

Vətənin ən uzaq bir guşəsini verməmək üçün illərcə çarpışan türk milləti kimi, dövləti də yaşıl masanın işlərindən büsbütün xəbərsiz deyildir.

Düşmən sözüne uyub rahatsız olmaqdan, mətanətli davranmaq böylə günlərdə daha faydalıdır. Qələbə qüvvətli imandadır.

Cavad

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Ərzaq İdarəsi Yalama stasyonundan 5 yüz sajen odun gətirilməsinə Ziraət Nəzarəti [Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi] tərəfindən icazə almışdır. Ərzaq İdarəsi bu odunları Bakıya gətirməkdən ötrü Dəmiryol Nəzarətinə müraciətlə hər bir qatarı 40 vaqondan ibarət 3 qatar verilməsini xahiş etmişdir.

“Avetik” paraxodunun vürudu [gəlişi]

Cümə günü saat 12-də “Avetik” paraxodu sənişinləri ilə bərabər Bakıya varid olmuşdur. Bu paraxod Hacı-Tərxandan çıxıb Petrovsk və Krasnovodska getdikdən sonra Bakıya tərəf hərəkət etmişdir. Sənişinlərin rəvayətinə görə, onlar üç həftədir ki, Hacı-Tərxandan çıxmışlardır. Həmin paraxod ilə 1070 nəfər sənişin gəlmişdir. Sənişinlərin çox hissəsi Hacı-Tərxanda qalıb Bakıya gələ bilməyən rusalardan ibarətdir. “Avetik” paraxodu kapitanının söylədiyinə görə, Petrovsk iskaləsində vaqe olan yanğın əsnasında iskalədə olan “Admiral Kornilov”

paraxodu yanıb tələf olmuşdur. Yanğından insanca dəxi tələfat vardır. Paraxod kapitanının söylədiyinə görə, Petrovsk iskaləsi naməlum şəxslər tərəfindən yandırılmışdır.

Ticarət iskaləsində

Azərbaycan Türlük və Məabir Nəzarətinin [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinin] Bakı paraxod şirkətləri və bu kimi müəssisələr nümayəndələrinin iştirakı ilə təşri-əvvəl [oktyabrın] 29-unda bir iclas olmuşdur. İclasda ticarət vaporlarının sahiblərinə qaytarılması məsələsi müzakirə edilmişdir. İclas Türlük və Məabir Nəzarəti müvəkkili mühəndis Yututskinin sədarəti [sədrliyi] altında iniqad etmişdir [baş tutmuşdur]. Sənişin nahiyyə Su Nəqliyyatı İdarəsi üzvlərindən Krışev, Mixerev də isbatı-vücut [iştirak] etmişlər. Sədr hazirunu [iştirak edənləri] Azərbaycan Hökuməti qətnaməsilə aşına [tanış] edərək, milliləşmiş müəssisələrin sahiblərinə qaytarılması məsələsini söyləmişdir. Mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra məlum olmuşdur ki, milliləşmək zamanındakı tələbatı böyük şirkətlər az zamanda hazır etməkdən acizdirlər. İclasda qət edilmişdir ki, Hökumət tərəfindən təyin edilmiş vaxtadək öz tələbatlarını elam etsinlər [bildirsinlər]. Fəqət Hökumət nəzdində daha geniş surətdə pişnihad [təqdim] etmək və uzatmaq üçün təşəbbüsatda bulunulsun.

Donanma getdikdən sonra Bakıda qalmış və xidmətə qəbul edilmiş gəmi

nəfəratı və idarə əzasına [üzvlərinə] gəmi sahibləri sentyabrın 15-indən etibarən mayılda təyin edilmiş qərarla, sair xidmətçilərə isə xidmətə qəbul və ifayə-vəzifəyə şüru [vəzifəsini yerinə yetirməyə başlama] günündən etibarən maaş verilməlidir. Xidmətə qəbul edilməyənlərə pul verilməsin, amma gəmiləri mühafizə edib də xidmətə götürülməyənlərə 15 sentyabrdan pul verilsin. Ticarət donanmasının Bakıya qayıtması ehtimalı haqqında gəmi sahiblərinin rəyi bu olmuşdur ki, ticarət gəmisini şəhərə qayıtdıqda tamam qış işləməyib təmir ediləcəkdir və o qədər də bəhriyyəni [dənizçini, matrosu] saxlamaq gəmi sahibləri üçün güc olacaqdır.

Bayılov məhbəsinin fəsx [ləğv] edilməsi

Aldığımız məlumatla nəzərə, Bayılov məhbəsi fəsx ediləcəyinə binaən [görə], oradakı məhbəsləri mərkəzi Tağıyev həbsxanasına köçürürlər. Orada isə fəqət [yalnız, ancaq] qadınlar ilə xəstələr qalmışdır.

* Bu vaxtdək Daxiliyyə Nəzarəti cənbində [nəzdində] olan Müsadirə şöbəsi bu günlərdə Bakı valisinin təhtidarəsinə [idarəsi altına] keçəcəkdir.

XARİCİ XƏBƏRLƏR

Ermənilərə Müavinət Komitəsi

İstanbulda müntəşir “İqdam” qəzetəsinin yazdığına görə, Hökuməti-

Müttəhideyi-Amerikanın [Amerika Birleşmiş Ştatlarının] ermənilərlə məskun vilayətləri və “Şərqi digər məhəllərini [yerlərini]” himayə etməsi üçün Amerikada fəal bir propaqanda yapılmada olduğu yazılmışdı. Vaşinqtondan yazıldığına görə, Amerikanın sabiq İstanbul səfiri Morqentau və Elkusun təşəbbüsü ilə şəhri-məzkurda [adı çəkilən şəhərdə] bir “Erməni-Suriya Müavinət Komitəsi” təşəkkül etmişdir. Bu komitə Şərqi Anadolu, Suriya və İranda bir Amerika himayəsi vəz [əmələ gətirmək] və təsis etmək qayəsi ilə təbliğat etmək üçün ianələr cəm edəcəkdir.

Türk Ocağına üzv olmaq istəyənlər hər gün sabah saat 10-dan saat 1-ədək, axşam saat 4-dən 6-yədək Nikolayevski küçədə Hüseyinovun mülkündə sabiq “Raboçi klub” mənzilində Türk Ocağına rücu [müraciət] etməlidir.

247

Pyerin qadınlara məxsus
bərbər dükanı
“Bazil”

Ünvan: Qorçakovski caddədə nömrə 10.

254 1-1

Doktor F. S. Şteyn

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 12-yədək, axşam saat 5-dən 7-yədək.

Mariinski və Tarqovı caddələrin küncündə Əşrəfovun evi, “Jorj” əksxanası. Telefon nömrə 54-44.

232

Diş təbibəsi Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 1-ə kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyəyə, məktəblilərə və çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Doktor Ağahüseyn Kazımov

Əmrazi-daxiliyyəyə [daxili xəstəliklərə] mübtəla olanları qəbul edir hər gün saat 5-dən 7-yə kimi. Parapet, Şəbi İbrahımovun evində, 3-cü mərtəbə. Telefon 27-86.

244

Mama-feldşer M. K. Markoviç

Hamilə və azad olmuş qadınları qəbul edir. Bədənə dərman vurur və masaj edir. Hər gün saat 10-dan 12-yə kimi. Nijni Kladbişinski caddədə ev nömrə 89. Telefon 34-36. Burada həkim daxiliyyə və əmrazi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər], qadın və cərrahiyyə naxoşları saat 3-dən 5-ə kimi qəbul edir.

240

**Doktor Rza bəy Sultanov
Paris Dərülfünununundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir səhər saat 8-dən 10-a kimi, axşam saat 4-dən 6-ya

kimi. İçəri şəhərdə bağın qarşısında Mınaretski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 36-91. Б. Минаретская ул., д. N 1. Кв. N 236. Телеф. 36-91.

236

Həkim Arşak Ayrıpetoviç Akopyans

Əsəbi və daxiliyyə naxoşluğuna mübtəla olanları axşam saat 3-dən 6-ya kimi qəbul etməyə başlamışdır.

Ünvan: Balaxanski caddədə nömrə 10, İstanislavski caddənin küncündən 3-üncü ev. Telefon 55-26.

Saat 3-ə kimi 32-77 nömrəli telefon ilə danışmaq mümkündür. (16-ncı xəstəxana).

256

O. A. Salmanın

Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası

Dişlərə və ağza müalicə edir, ağrısız çıxarır, doldurur, qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır və qızıldan qapaqlar qayırır.

Qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi, 4-dən 7-yə kimi. Naberejni caddədə Dombrovski pereulokda [döngədə] Mehdiyevin 7 nömrəli evində. Telefon nömrə 30-02.

253

**Berlin Dərülfünununun həkimi
L. Melkumyans**

Əmrazi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər] və dəri naxoşlarını qəbul edir.

Qan damarlarına “606” və “916” dərvalarını istemal [tətbiq] edir. Hər gün saat 2-4-ə kimi.

Ünvan Birjevov caddədə Malakan bağçası qarşısında həkim Temirxanyanın müalicəxanasında. Telefon nömrələri 29-85 və 32-77.

255

Diş müalicəxanası**S.M. İtkinin süni diş laboratoriyası**

Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Təzə üsulla farfor və qızıl dişlər qondarılması. Dişlərini qayıtdırmaq və diş qoydurmaq xahişində olanlar səhər saat 9-dan birə və 4-dən 6-yə qədər qəbul olunurlar.

Ünvan: Bolşoy Marskoy küçədə 37 nömrəli ev, telefon 06-25.

208

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

209

Diş həkimi Melçarski

Torqovaya soqaqda Muxtarovun xanəsində nömrə 15. Dişlərə tədavi edir, doldurur, ağrısız ixrac edir. Gözəl altun və sairə dişlər emal edir. Xəstələri qəbul edir: səhər saat 9-2-yədək.

210

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Arvad diş həkimi Moiseyeva-Levin

Olqinski caddədə ev nömrə 5, 3-üncü mərtəbə, sağda. Telefon nömrə 06-23.

Dişlərə müalicə edir, çıxarır. Kauçuk və qızıl üzərində sabiq Berlin şəhər müalicəxanasının müdiri nəzarəti altında süni dişlər qayırılır.

Qəbul edir: səhər saat 9-dan 1-ə kimi; axşam saat 5-dən 8-ə kimi.

216

Doktor Kamilə xanım İsmayılov

Uşaq və əmrəzi-daxiliyyəsi [daxili xəstəlikləri] olan naxoşları hər gün səhər saat 10-dan 2-yədək və axşam 4-7 qəbul edir.

Adres: Armyanski 16. Telefon 56-89.

235

Müdürlər:

Ceyhun bəy Hacıbəyli
Şəfi bəy Rüstəmbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Petrovskun işğalı

səh. 154. “Axsama doğru düşmənin 13 gəmisini Sulak istiqamətinə çəkilməmişdir.”: Qəzetdə “Sulak” yerinə “Suruk” getmişdir. “7.11.34”: Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir (1334-cü il). Miladi tarixlə 7 noyabr 1918-ci ilə uyğundur.

Türkiyə və Azərbaycan

səh. 157. “Əbdüllətif”: Bu imza Əbdüllətif Əfəndizadəyə məxsusdur.

Vətənimizin iki simayi-möhtərəmi

səh. 158. “«Həyat»ı ilə Azərbaycan türklərini diriltmək və «İrşad»ı ilə onlara rahi-necati [xilas yolunu] nişan vermək yolunda...”: Əhməd bəy Ağaoğlunun redaktoru olduğu “Həyat” və “İrşad” qəzetləri nəzərdə tutulur.

“...ümmum Qafqaz ictimaiyyətində [yığıncağında] canişin hüzurunda söylədiyi bəliğ nitqlərlə isbat etdi.”: Qafqaz canişini Vorontsov-Daşkovun erməni-müsəlman qırğınlarına son vermək məqsədi ilə 1906-cı ilin fevral ayında Tiflisdə təşkil etdiyi sülh konfransı nəzərdə tutulur.

“Tənəzzülümüə qarşı «Tərəqqi»si ilə müdafiə edərək...”: Əhməd bəy Ağaoğlunun naşiri və redaktoru olduğu “Tərəqqi” qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 160. “...Məhəmmədəli şahın yaxıncı, yuxıncı keyfəmayəşası...”: Qacarlar sülaləsindən olan İran şahı Məhəmmədəli şah Qacar nəzərdə tutulur.

“...«Açıq söz» bayrağını qaldıraraq...”: Məhəmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən nəşr edilən “Açıq söz” qəzeti nəzərdə tutulur.

“X.”: Bu imza Xəlil İbrahimə məxsusdur.

Əhməd bəy Ağayev ilə müsahibə

səh. 161. “...İzmir valisi Rəhmi bəyin...”: Burada söhbət 1913-1917-ci illərdə Aydın (İzmir) valisi olan Mustafa Rəhmi Arslandan gedir. “Rəhmi bəy” yerinə qəzetdə səhvən “Rəhim bəy” getmişdir.

Alman sosial-demokratlarının mübaricətnaməsi

səh. 163. “«...» qəzetəsində...”: qəzetin adı boş buraxılmışdır.

Cümə günkü mühüm xəbərlər

səh. 168. “Mühafizə naçalnikı və şöbə komandanı Didebuladze Hərbiyyə naziri ilə...”: O dövrdə Gürcüstanın Hərbi naziri Qriqol Giorqadze idi.

“Təşrini-saninin 4-ündə ləvazimat vaqonlara yerləşdirilmişdir.”: Qəzetdə “təşrini-saninin” [noyabrın] yerinə “təşrini-əvvəlin” [oktyabrın] getmişdir.

“Odessa general-qubernatorunun...”: Odessa general-qubernatoru vəzifəsini 1 iyun - 9 noyabr 1918 tarixləri arasında Eduard fon Böltz, 9 noyabr – 18 dekabr 1918 tarixləri arasında Georgi Raux tutmuşdur.

Şayiələr

səh. 170. “Cavad”: Bu imza Əhməd Cavada məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 170. “Ərzaq İdarəsi bu odunları Bakıya gətirməkdən ötrü Dəmiryol Nəzarətin...”: Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi nəzərdə tutulmuşdur.